

BILLEDET AF GUD I SJÆLESORGEN

Sårbarhed, meningsløshed, skyld og skam, hyppige tematikker i dagens sjælesorg – Belyst ud fra 1 Mos 4,1-16 og 4 Mos 6,24-27

Sogne- og sygehuspræst, cand.theol., MPhil et MA
Thomas Gudbergsen

Resumé: Artiklen bevæger sig inden for sjælesorgsområdet og den bibelske eksegesi. Fokus i artiklen er personers eksistentielle grundvilkår som meningsløshed, sårbarhed, skyld og skam, hvilket ofte er tematikker i nutidens sjælesorg. Det bibelske afsæt er fortællingen om Kain og Abel i *Første Mosebog*, hvor Gud opfører sig underligt ved ikke at anerkende Kains offergave. Hermed træder den nutidige menneskelige erfaring af misundelse, følelsen af meningsløshed og oplevelsen af ikke at blive set og accepteret klart frem. Med en velsignelse længere fremme i *Fjerde Mosebog* foreligger en teologisk modvægt til det nedbøjede menneskelige selv billede. En modvægt som peger på frihed og frimodighed. Begge tekstgrupper betragtes i relation til skabelsesetemaet, som bliver et teologisk argument for, at alt til trods, må mennesket altid håbe og betro sig til et pagtsforhold til Herren.

1. Indledning

Sjælesorg er i artiklen forstået som den praktiske teologiske disciplin, som søger at møde mennesket præcis der, hvor det befinder sig. Om det er sagt eller usagt, så altid med budskabet om at mennesket dybest set hører til hos Gud. Sjælesorg udarter sig som troshjælp og livshjælp. Omdrejningspunktet i artiklen er menneskets grundvilkår med meningsløshed, sårbarhed, skyld og skam, hvilket tit er temaer i sjælesorgen, og disse bliver i arbejdet relateret til fortællingen om Kain og Abel og Den aronitiske velsignelse. Disse tekster viser sig at have noget trøsterigt at sige ind i situationer, hvor sjælesørgeren møder de nævnte grundvilkår hos mennesker.

Umiddelbart efter fortællingen om Edens Have læser vi, at Kain slår sin bror Abel ihjel. Gud tog imod Abels offer, men ikke Kains, og derfor blev Kain misundelig. Selvom Kain bliver morder, er Kain ikke glempt. Gud giver ham et mærke i panden som pant på, at ingen ustraffet skal gøre ondt mod Kain (1 Mos 4,15).

Artiklen vil med udgangspunkt i fortællingen om Kain og Abel belyse den nutidige menneskelige erfaring af misundelse, følelsen af meningsløshed og oplevelsen af, at man ikke bliver set og accepteret, som den man er. Også i forhold til oplevelser med Gud.

Mennesket går ofte som Kain med nedbøjet hoved (תָּפַף). Vi er dermed inde på det velkendte psykologiske fænomen, som vi kalder *skam* eller skamfuldhed. Mennesket ikke bare gør forkerte ting. Den enkelte kan også føle sig grundlæggende forkert som menneske.

I *Fjerde Mosebog* møder vi det, kirken kalder Den aronitiske velsignelse, og som kan siges at være en teologisk modvægt til det nedbøjede menneskelige selvbillede. I velsignelsen af Israelitterne løfter Jahve *sit* ansigt (תָּפַף) mod folket og anerkender folket (4 Mos 6,24-27), også selvom det til tider er et genstridigt folk. Den lære må pastoralteologien tage med sig: Herren vender sit ansigt imod den, hvis ansigt er nedbøjet eller helt vendt væk fra Jahve.

Teksterne betragtes ydermere i relation til skabelsestemaet, som er et teologisk argument for, at trods bruddet mod Jahve i Edens Have, så står Adam og hans efterkommere kontinuerligt på Skaberens opretholdende drejeskive (Lester 1995, 138).

1.1 Yderligere afgrænsning, metodebeskrivelse og arbejdsmæssig præcision

På et overordnet plan kunne det have været drøftet, om slige store kulturfortællinger (1 Mos 4 og 4 Mos 6) stadig er kendt godt nok af den almindelige konfident til, at de reelt fortsat kan bruges i sjælesorgen. Det er en reel indvending. I dag vil det da også ofte være sådan, at mange hjælpsøgende først må introduceres kortfattet til de bibelske tekster. Det kan godt lade sig gøre, og akkurat den fortællende stil er med til at skærpe de gamle eposers pointer.

I et akademisk arbejde er det metodisk udfordrende at gå ud fra, at Gud findes som en transcendent størrelse. Nærværende forfatter underforstår ikke desto mindre, at Gud findes som en skabende, opretholdende og udfriende instans, som kan tros, og som kan tiltales i bønnens sprog. Og som kan beskrives teologisk ud fra de bibelske tekster og ved hjælp af fornuften. Jeg følger i grunden dermed en klassisk luthersk tankegang, som siger, at mennesket ikke består ved sig selv, men kun i kraft af Gud (Jørgensen 2021, 272).

Teologi og psykologi i samarbejde er hovedingredienserne i det paraplybegreb, vi benævner pastoralpsykologi. En »bro-disciplin«, som søger at beskrive broen mellem det menneskelige og det guddommelige. »Praktisch ist Pastoralpsychologie eine Brückendisziplin. Sie hat ihren Ort 'zwischen Theologie und Psychologie'« (Ziemer 2015,

109). Psykologien har brugbare terapeutiske værktøjer og kan ikke undværes i det sjælesørgeriske møde med mennesket, og kan også komme langt i bestræbelser på at »for-kynde«, at den anden har værdi, som den han eller hun er. Men fra det teologiske arbejde ved sjælesørgeren, at det er væsensforskelligt fra den Gudsgivne acceptering, som ligger i teologien om, at mennesket er skabt og iklædt Kristi retfærdighed ved dåb og tro. Det ene bygger på akademisk forskning. Det andet på rene nådestilsagn (Grevbo 1982, 281).¹

Den hermeneutisk tilgang til bibelteksterne benytter sig af den metode, som er udarbejdet i artiklen »Ansigtet bag teksten« fra 2019. Metoden går ud på at se efter *grundord* i teksten. Disse grundord lægger sig op ad læseren (som et skib til kajen) og modsvarer dennes grundfølelse eller grundoplevelse i situationen. Eksempel: Herren² siger til Kain i 1 Mos 4: »hvad har du gjort? (...) din brors blod skriger til mig« (v. 10). En skyldbetyngt læser i dag kan rammes af denne tiltale, fordi vedkommende også har handlet forkert. Guds-ordet som følger er: mennesket er skabt i Guds billede og bærer et Kainsmærke, som lover mennesket evig beskyttelse (v. 15). Grundords-metoden kan illustreres på denne måde:

Gud: »hvad har du gjort..?« (v. 10)

Msk.: »Jeg har også syndet«

Gud: »Du har mit Kainsmærke«
(v. 15)

Msk.: »Jeg har syndet *og* er
accepteret«

Tanken om grundord er inspireret af den jødiske filosof Martin Buber og er: »ord, små sætninger, gentagelser eller rytmer i sproget, som leder til tekstens egentlige budskab« (Gudbergesen 2019, 106). I en bibelsk tekst er det ord og budskaber, som enkelt og lige-fremt iscenesætter Jahves *jeg* eller udtryksmåde (ibid., 107. Se også Iversen 2013, 206). På samme måde som teksten indeholder gudelige grundord, (eller *ledeord*), må læseren jævnfør denne metode finde grundproblemet eller grundkonflikten hos sig selv og stå ved denne verdenserfaring, præcis sådan som den er (ibid., 108). Dermed opstår der et match mellem læseren og »ansigtet bag teksten« (Herren), som taler til mennesket.

Gud: »Du har mit Kainsmærke«
(v. 15)

Msk.: »Jeg har syndet *og* er
accepteret«

Med metoden bliver den bibelske tekst lettere tilgængelig. Med grundords-metoden kan »Menneskets eksistenstekst og den bibelske tekst (...) ikke betragtes som to ens stykker stof, der lægges side om side, men bør ses som to forskellige stykker, der i ap-plikationen [folde tæt sammenhæng] væves sammen til en rigere helhed« (Gudbergesen 2019, 109). Vi lægger os da tæt op ad den norske teolog og sjælesørger Roald Iversen, når denne siger, at kristen sjælesorg ikke kan basere sig på den menneskelige erfaring ale-

ne, men akkurat også må mødes af det guddommelige perspektiv (Iversen 2013, 200). Det drejer sig ikke om et enten eller i forholdet mellem den *budskabsorienterede* sjælesorg (Eduard Thurneysen) og den *personcentrerede* tilgang i sjælesorgen (Carl Rogers). Sjælesorgen må have plads til begge dele (idem og ibid. 211). Men det er en væsentlig pointe, at før det kristne budskab kan høres af den hjælpsøgende, må den hjælpsøgende fuldt og helt mødes som person.³

Artiklen er bygget sådan op, at først oversættes teksten fra 1 Mos 4,3-16, og teksten udlægges i relation til nutidige erfaringspunkter. Dernæst oversættes 4 Mos 6,24-27, og teksten relateres særligt til: det nedbøjede selvbillede, håb og pagtsteologien som det at høre til hos Herren. Kontinuerligt holdes hovedteksterne hele tiden i tråd med det skabende og opretholdende perspektiv, som vi finder i Bibelens skabelsesberetning. En argumentation for at skabelsesstemmet føres fremad i *Første Mosebog* findes i artiklen »The Abraham Story as Theological Inspiration for Pastoral Care« (Gudbergesen 2021a, 201-202). I nærværende arbejde optræder ligeledes eksempler fra den praktiske sjælesørgeriske hverdag, som den erfares af artiklens forfatter.

Målet er – med bevidstheden om at vi ikke når helt i mål – at svare på et i tiden væsentligt sjælesørgerisk hovedspørgsmål: Hvad er det for et billede af Gud, vi kommer med i sjælesorgen? Til dette er teksterne i 1 Mos 4 og 4 Mos 6 relevante udgangspunkter.

2. Eksegese af 1 Mos 4,3-16 i uddrag⁴

Sammenhængen er, at vi lige har forladt Edens Have. Adam og Eva er sendt ud af Paradisets Have og har fået sønnerne Kain og Abel. Kain er agerdyrker og Abel er fårehyrde (v. 1-2).

3. På et tidspunkt⁵ bragte Kain et offer af agerjordens frugt til Jahve. 4. Også Abel bragte [et offer] af sin floks førstefødte og fra deres fedt. Jahve så til Abel og hans offer. 5. Men til Kain og hans offer så Jahve ikke. Og Kain brændte kraftigt af vrede, og hans ansigt vendte sig mod jorden.⁶ 6. Og Jahve sagde til Kain: »hvorfors er du vred? Og hvorfors er dit ansigt vendt mod jorden? 7. Er det ikke sådan,⁷ at hvis du gør det gode, så er der værdighed? Og hvis du ikke gør det gode, så ligger synden ved dørtærsklen?«

En dag Kain og Abel er ude på marken, slår Kain Abel ihjel (v. 8).

9. Jahve sagde til Kain: »hvor er din bror Abel?« Kain sagde: »jeg ved det ikke, er jeg den, som skal passe på min bror?« 10. Og Jahve sagde: »hvad har du gjort? Lyden af din brors blod skrider til mig fra agerjorden. 11. Nu er du forbandet på den agerjord, hvis mund har åbnet sig for at tage din brors blod på grund af din hånd. 12. Når du vil dyrke agerjorden, vil den ikke give dig af sin kraft. Uden holdepunkt og urolig må du nu være i verden«. 13. Kain sagde til Jahve: »min

skyld er for stor til at bære. 14. Se, nu driver du mig væk fra agerjorden og fra dit ansigt må jeg skjule mig, og jeg må være uden holdepunkt og urolig i verden, og enhver som finder mig, kan slå mig ihjel«. 15. Jahve sagde til ham: »helt sikkert er det, at enhver som slår Kain ihjel: syvfold skal det blive hævnnet«. Og Jahve satte et mærke på Kain for at den som måtte finde ham, ikke skulle gøre ham ondt. 16. Og Kain vendte sig væk fra Jahves ansigt, og han boede i landet Nod⁸ øst for Eden.

2.1 Nutidige erfaringspunkter i Kain og Abel-fortællingen

Vi skal i det følgende se grundord i fortællingen om Kain og Abel, som illustrerer forskellige kendte psykologiske mønstre (grundord) hos mennesker i dag.

2.1.1 Jahve vrager Kain.

Herren tager imod Abels offer, men ikke Kains (v. 5). Kain bliver vred og går med sænket hoved (v. 6). Her er grundessensen, at Gud handler uretfærdigt. Den nutidige menneskelige genkendelse i dette går på, at mennesket kan opleve, at Gud tillader, at onde ting sker i livet, selvom man synes, man handler godt. Genkendelsen kan også være i forholdet til andre mennesker, som man oplever ikke behandler en på en pæn måde, selvom man synes, at man selv behandler dem ordentligt. Illustrativt kan det se således ud:

Gud: afviser Kains offer (v. 5)

Msk.: oplever at Gud er uretfærdig

Msk.: oplever at andre mennesker er uordentlige, og at Gud tillader dette

Ved sådanne psykologiske tilstande hos det enkelte menneske ser mennesket ned. Surhed, bitterhed, usikkerhed og misundelse præger sindsstemningen. Mennesket går med sænket hoved. Hverken teologien eller psykologien kan give nogen forklaring på, hvorfor Gud opfører sig uretfærdigt. En psykologisk (menneskelig) vinkel vil naturligt lede efter en årsag til lidelsen *hos* den forurettede. Ting sker af en grund, vil vi sige. Her er det væsentligt, at teologien tør fastholde, at mennesket nogle gange er uskyldigt, og at Gud handler uretfærdigt. At Gud tillader det onde, eller måske ligefrem gør det onde. Teologen bør ikke her forsvare Gud og fastholde, at der i Guds univers nok er en forklaring. Det er slet ikke sikkert, at den lidende og hjælpsøgende har gavn af dette, og under alle omstændigheder har teologen eller andre ikke adgang til Guds intentions-center.

Det handler sjælesørgerisk derimod om at hjælpe konfidenten til at fastholde, i tilfælde hvor uretfærdigheden fra Gud eller mennesker er indlysende, at mennesket er uden skyld (se eventuelt også Falk 2016, 41), og sammenlign med Sl 26,1. Gud må i disse tilfælde bære ansvaret for den destruktive handling (Swinton 2020, 191).

Gud behøver i det hele taget ikke forsvar. Mennesket behøver det. Gud går ikke i stykker. Mennesket kan gå i stykker. Se på *Jobs Bog*. Her læser vi, at Job af Gud gives over til Satan, så Satan får lov at ødelægge ham (Job 1,12). Det er uden mening, og det er ondt (se også Kugel 2011, 135). Selvom det i *Jobs Bog* er et tema, at Jobs venner tydeligt forsøger at sige, at Job *må* have et ansvar selv (f.eks. Job 15,13-35). Men Job er uden skyld i sit livs ødelæggelse (Job 10,7). Det er Guds ansvar.

Livet byder på mange situationer uden plot eller sammenhængende mening. Det kræftramte barn, som dør, er uden for menneskelig meningsrækkevidde. Skilsmissebegæringen, som tikker ind i E-boksen, fordrer mere trøst end forklaring. Eventyr, film og konstruerede narrativer har et plot og en pointe, men livet har det ikke altid. Heller ikke livet med Gud. "The difference between fiction and reality? Fiction has to make sense« (Andersen 2020, 134).

2.1.2 Jahves ansvar

Efter at have afvist Kains offergave spørger Herren Kain: »hvorfor er du vred? Og hvorfor er dit ansigt vendt mod jorden?« (v. 6).

Gud: udfordrer med spørgsmål om vrede og ansigt vendt væk (v. 6)

Msk.: kan Gud ikke se, hvorfor jeg er vred?

Fra en menneskelig vinkel er Herrens spørgsmål tåbeligt. Gud virker arrogant. For sagen er, at Kain forståeligt nok er vred. Han er blevet uretfærdigt behandlet. Psykologisk betragtet er vreden grundlæggende sund. Den er oprør mod uretfærdigheden. Vreden siger: »nok er nok«. Kain reagerer altså fra denne side af sagen på en psykologisk konstruktiv måde. Det er vigtigt at have for øje. I første omgang.

Guds provokation til trods så ligger der faktisk en befrielse i henvendelsen til Kain: »Er det ikke sådan, at hvis du gør det gode, så er der værdighed?« (v. 7). Befrielsen består i, at det faktisk er sandt. Tæt på umuligt at føre ud i livet, men i teorien sandt. Havde Kain turdet stole på sin egen uskyld, havde sagen måske faldet anderledes ud. Så havde vreden måske ikke ført til, at han havde dræbt sin bror. Hvis Kain havde haft modet til at sige: »Gud, du er virkelig underlig. Du er galt på den. Det her handler ikke om mig, men om dig«. Kain var god. Han ofrede som han skulle. Men Gud valgte ikke at acceptere offeret. Det var Guds valg. Kain skulle have holdt Gud op på hans uretfærdighed, rystet på hovedet, gået videre og igen dyrket sin agerjord med glæde og frimodighed. Så havde der været »værdighed«.

Der findes dermed en appel i grundordet her til at turde holde på sin uskyld, hvis skylden virkelig ikke er der. Guds-grundordet er, at »hvis du gør det gode, så er der værdighed«. En bærende pointe bliver da, at når værdighed – værdi(g)hed – findes hos et menneske (forstået som et sundt selvbillede), så begår mennesket ikke nær så let svingefulde handlinger. Værdi(g)heden teologisk betragtet er givet i skabelsen, som føres

videre i det bibelske korpus.⁹ Det bekræftes løbende igennem det bibelske materiale, f.eks. i Es 43,1: »sådan siger Jahve, Han som skabte dig (...). Du skal ikke frygte, for jeg har forløst dig. Jeg kalder dig ved navn. Du er til for mig«. Se også Joh 5,17 og 1 Joh 3,2f. Skyldig eller ej, så er skabelsens tråd i mennesket uudslettelig (Es 49,15; Rom 8,10 og Kol 1,27).

Mennesket er naturligvis ikke altid uskyldigt. Men nogle gange er det. Kain var, og Job var. To centrale bibelske eksempler, der tilskynder, at det er væsentligt at turde fastholde menneskets uskyld, når skylden ikke er der. Går mennesket derimod med bøjet hoved – og glemmer at ryste på hovedet af Gud – og tager skeen i egen hånd, så kan det gå grueligt galt (se også Wenham 2012, 110-111).

2.1.3 Kain slår Abel ihjel (v. 8) – sund og usund skam¹⁰

Kains manglende mod til at se op effektueres ud i hævnørst, og det leder til det ultimative fald. Drab. Jahves vrede mod Kain blusser: »Hvad har du gjort? Lyden af din brors blod skriger til mig fra agerjorden« (v. 10). Selvom Jahve har ageret uretfærdigt, må Kain ikke dræbe. Straffen er i første omgang, at Kain ikke vil få frugt ud af sit slid (v. 12).

Det er selvsagt ikke, fordi punktet om skyld ikke er væsentligt, men jeg vil ikke behandle det nærmere, da det ofte i den teologiske tradition har været omdrejningspunktet. Jeg vil i stedet fokusere på Kains selvransagende indadvendthed, som relaterer mere til begrebet skam, forstået som *følelsen* af at være forkert som menneske: »se, nu driver du mig væk fra agerjorden og fra dit ansigt må jeg skjule mig, og jeg må være uden holdepunkt og urolig i verden, og enhver som finder mig, kan slå mig ihjel« (v. 14).

I første omgang er skamfølelsen sund. Kain har begået drab. Han er skyldig og han skammer sig dermed *over* noget. Den sunde skam har en *handlings-anledning* (Christoffersen og Nielsen 2021, 23). Han indser dog straks fortrædeligheden: »min skyld er for stor til at bære« (v. 13). Og så bevæger skammen sig og går over i en usund indadvendthed: »se, nu driver du mig væk fra agerjorden og fra dit ansigt må jeg skjule mig, og jeg må være uden holdepunkt og urolig i verden« (v. 14). Det er værd at lægge mærke til, at følelsen af forstødthed og forladthed er Kains egen negative opfattelse af Gud. Det er ikke noget, Jahve opfordrer til. Og straks derefter sætter Jahve da også et mærke på Kain, som et tegn på beskyttelse. Ingen må gøre Kain noget (v. 15). Både Kain, og Abel, er nu og altid opretholdt og indeholdt i og hos Gud. Det er også et tegn på, at skabelsesmotivet videreføres (Gudbergson 2019, 109 og 2021a, 208). Dette er teologisk sagt.

For Kain optræder den naturlige psykologiske mekanisme, at skammens indhold som nævnt bevæger sig og flytter fra ugeringen og over på Kain selv (Christoffersen og Nielsen 2021, 23). Altså skammen er ikke længere fortrinsvis *over*, hvad Kain har gjort, men over i det hele taget at eksistere som menneske med en sådan udåd i bagagen.

Det let genkendelig menneskelige grundord her er: »jeg er uden holdepunkt og er urolig i verden« og »enhver som finder mig, kan slå mig ihjel«. Denne frase rammer

mange mennesker i dag. Uro, angst og ambivalente tilknytningsmønstre til sig selv og andre er genkendeligt for mange. Skematisk kan det sættes sådan op:

Msk.: jeg er gennemskuet *og* knust
og uden holdepunkt og er urolig

Gud: du er gennemskuet *og*
opretholdt, elsket og rummet

Ikke mindst unge mennesker oplever følelsen af, at skammens indhold flytter fra en konkret fejl, de har begået, og over på deres person. Også mennesker længere i livet oplever dette. Den part, som har valgt at lade sig skille fra sin ægtefælle på grund af forelskelse til anden side, kan i lang tid efter, måske resten af livet, slås med dårlig samvittighed over, at man lod forelskelsen styre, så man valgte den nye livspartner. Kvinder som vælger abort må nogle gange i årevis forfølges af samvittighedskvaler over deres valg. Det kan være deres egen dårlige samvittighed, fordi man måske et sted dybt inde synes, det er forkert bare at afslutte et fosters liv, men man magtede nu engang ikke et barn dengang. Og det hele kan forstærkes af omgivelsernes domme. Særligt i kirkelige miljøer, med et systematisk negativt syn på skilsmisse og abort, kan det afføde oplevelsen af åndeligt og socialt at være dømt ude. Fortrydelsen over, at man har handlet, som man gjorde, kan dog have været til stede mange gange.

Nøjagtig som Kain kan man gå med fornemmelse af, at alle kan slå en ihjel. I betydningen: man frygter for at blive afklædt og afsløret af andres blikke. Det ville hjælpe at tale om det, men det kan være svært for den, som har fulgt forelskelsen i en ny partner eller valgt aborten, at italesætte ens nagende samvittighed over for omgivelserne. Det vil i mange tilfælde medføre omgivelsernes skam-producerende blikke eller udsagn: »hvad sagde jeg-agtigt«. Sjælesorgen har her en væsentlig opgave: at præsentere en Gud, der ser og siger: »Du er gennemskuet og opretholdt, elsket og rummet«.

2.2 Det sjælesørgeriske møde med skam

I det sjælesørgeriske møde med mennesker ramt af skam, må Kainsmærket holdes frem. Dog, har mennesket brug for at bekende reel skyld, skal der selvfølgelig tages fat om det.

Eksempel: En kvinde kommer til præsten og beskriver, hvordan hun i årevis har kæmpet med samvittighedskvaler over noget, hun har gjort gentagne gange flere år tidligere. Præsten lytter og konkluderer venligt, at det da vist ikke er så slemt, og at mange ville have handlet lige sådan, og opfordrer til, at hun ikke tænker mere på det. Kvinden udbryder efter et stykke tid: »Ja, jeg kom jo egentlig ikke for at blive forstået; men for at få mine synders nådige forladelse«.¹¹

Skyld skal kendes og tilgives. Afgjort skal sjælesørgeren være vågen her. Men når skyld- og skamfølelsen så alligevel ikke fortager sig og vedbliver at være en del af personen selv, så må adelsmærket sat på den enkelte af skabelsens Herre fremholdes. Forkerte begåede handlinger skal ikke anerkendes. De må kendes. Men mennesket – som altid er større end sin gerning – må altid anerkendes.

For det andet, så bør det altid tages i betragtning, at der bag skilsmisse, abort og alle mulige andre valg, som mennesket træffer i livet, er årsager, som er helt uigennemskuelige. For mennesket selv. For sjælesørgeren. For psykologien. For dogmatikken. For Bibelen. Tidligere teologiprofessor Theodor Jørgensen skriver i et skrift, han kalder »Dannelse til evigheden«, at Gud er den eneste, som virkelig ved, hvem vi er (Jørgensen 2021, 273). Det kan ikke komme som nogen teologisk overraskelse, at Gud ved, hvem den enkelte er. Men for at den enkelte også selv kan vide det, må Gud ofte selv træde til. I 1 Mos 16 er det lige præcis det, som sker: Jahve ser trælkvinden Hagar, som er misrygtet og uden håb, og Herrens syn fører hende tilbage til livet: »Har jeg virkelig på dette sted set Ham, som ser mig«, udbryder Hagar (v. 13). Mennesket er set, gennemskuet og skabt, og dermed opretholdt og rummet.¹²

Det er endvidere erfaringsmæssigt klart, at skamfølelsen også opstår uden overhovedet at være forbundet med forkerte begåede handlinger. Menneskets egne forventninger til tilværelsens fuldkommenhed, til egne præstationer, tidens idealer, indtjening og boligforhold er kendte faktorer, som afstedkommer følelsen af utilstrækkelighed. Særligt her gælder det, at Kainsmærket må findes frem hos den enkelte. Sjælesorgens teologiske hovedopgave bliver altså i mødet med den fremherskende skam- og præstationskultur at gøre sig bevidst omkring hvilket billede af Gud, man møder mennesker med i sjælesorgen. *Den Gud som bliver ved med at lede efter sit eget mærke på mennesket.*

Som en forløber til Kainsmærket i 1 Mos 4,15 læser vi om den rudimentære beskyttelsesakt, som Gud Herren lader ske umiddelbart før uddrivelsen af Edens Have i kap. 3. Herren laver skindtøj til Adam og Eva for at afhjælpe deres følelse af skam og nøgenhed (1 Mos 3,21). Det er bemærkelsesværdigt, at nok opdager det teologiske første-par, at de har forbrudt sig mod Herrens bud (skyld), men det er det, at de opdager, at de er *nøgne*, som får dem til at beskytte sig med figenblade (1 Mos 3,7). Som om erfaringen af skam allerede der er et større problem for mennesket end skylden (Christoffersen og Nielsen 2021, 50).¹³

3. Eksegese af 4 Mos 6,24-27

Længere fremme i de fem Mosebøger finder vi det, som er blevet kaldt Den aronitiske velsignelse (4 Mos 6,24-27), og som lyses over menigheden ved hver eneste kristne gudstjeneste. Velsignelsen tilsiger, at Jahves ansigt og lys vendes mod folket, og det er derfor også et væsentligt teologisk sjælesørgerisk led i mødet med den postmoderne skamkultur.

24. Jahve velsigne dig og bevare dig.

25. Jahve lade sit ansigt lyse på dig og være dig nådig.

26. Jahve løfte sit ansigt imod dig og give dig fred.

27. Og de skal sætte mit navn på Israels sønner, og jeg vil velsigne dem.

3.1 Kort eksegetisk kommentar til 4 Mos 6,24-27

På hebraisk kan ses en litterær intensitet i versene ved det, at de bliver længere. V. 24 består af tre ord, v. 25 af fem ord og v. 26 af syv ord. 15 ord i alt, hvoraf de tre er Jahve. Tilbage er ét ord til hver af de israelitiske stammer (Wenham 2003, 107). Begrundelsen for at tage v. 27 med i oversættelsen beror på de gamle masoreters opdeling af teksten på baggrund af dens indhold (før versinddelingen fandt sted). Efter v. 24, 25 og 26 afsluttes med et ם (setumah), som indikerer, at indholdet forsætter. Efter v. 27 står et ם (petuha), som efter masoreternes opfattelse betyder, at resten af linjen er tom, altså afsluttet (Groom 2003, 25 og Bartholdy 2003, 80). Det vil sige: indholdet slutter efter masoreternes mening med det, vi nu kalder v. 27. Med andre ord, betydningen af Den aronitiske velsignelse bør læses sammen med opfordringen til, at folket skal bære Jahves navn, som akkurat v. 27 siger.

3.2 Velsignelsens anerkendelse af mennesket

I fortællingen om Kain og Abel i 1 Mos 4 vender Kain sig bort fra Jahves ansigt på grund af skam (v. 16), og Kain går med bøjet hoved (v. 6).¹⁴ Selvom der er tydelige referencer i 1 Mos kap. 4, som vi så, til at Jahve også beskytter Kain (Kainsmærket), så får det nedbøjede menneskehoved ikke stærkere opfordring til at løfte ansigtet end i 4 Mos 6,24-27 og leve frimodigt: »Jahve lade sit ansigt lyse på dig og være dig nådig. Jahve løfte sit ansigt imod dig og give dig fred« (v. 25-26). Og mennesket skal bevares: »Jahve velsigne dig og bevare dig« (v. 24).

Herren løfter altså *sit* ansigt indeholdende en opmuntring til israelitterne om også at løfte *deres* ansigt og lade Herrens lys og anerkendelse strømme ind. Grundordene – jævnfør Buber-modellen – er her menneskets ansigt og Jahves ansigt. Vendt mod hinanden. Der er en sigende sammenhæng på hebraisk mellem *ansigt* og det *at vende sig* mod noget. På hebraisk hedder ansigt פָּנֵי (pānêh) og verbet brugt for handlingen at vende sig er פָּנָה (pānâh). Den ligefremme pointe er, at Jahves *ansigt* altid er *vendt* mod noget (Brown, Driver & Briggs 1906, 815). Af sammenhængen i 4 Mos 6,24-27 er det klart, at det er mennesket, som Herrens ansigt er vendt mod.

Mennesket i dets skamfuldhed og sårbarhed må rette sig op og sanseligt suge til sig af nådens og fredens ansigt. Samme teologi er lagt ud i naturbilleder hos Jakob Knudsen, når han i salmen digter:

Lysvæld bag ved lysvæld i himlen ind,
did, hvorfra den kommer nu, morgens vind,
ret som om det ånded af lyset ud –
o du milde Fader, min skaber, Gud (DDS 754 v. 5)

Betoningen af ansigtet i 4 Mos 6,24-27 fremhæver også gudbilledlighed i mennesket, som kan siges at være et brudt spejl af Skaberens. Intet, ej heller syndens og fordærvets arvelighed kan udradere Guds skabermærke i mennesket (Gudbergesen 2021a, 207).

Og har i hjertedybet
sit billed klart han set,
så glædes den høje mester,
så er hans gerning alt sket (DDS 612 v. 6)

Sammenlign også Mal 3,3. Endvidere 4 Mos 23,19; Sl 89,31-38; Rom 3,3-4; 8,38-39 og 2 Tim 2,13. Igen, det er ikke menneskets ugerninger og skyld, der anerkendes i Herrens gennemskuende lys. Det er mennesket (Sl 89,31-34). Skyld og ugerning må bekendes og sones, og Guds anerkendende lys hjælper dertil.

3.2.1 Både afsløring og opretholdelse

I Den aronitiske velsignelse skimtes et nådesbegreb, som indeholder både afsløring og opretholdelse. Ikke kronologisk forstået som først det ene og så det andet. Men i ét. Indledningen i v. 24 er, at den, som Jahve vender sig imod, skal *bevares*. »Jahve velsigne dig og bevare dig«. Mennesket foran Herrens ansigts lys må dog nødvendigvis se sig afsløret og afklædt i Skaberens klare lys. Som mennesket er. Skrøbeligt, fejlbarligt og som et væsen som af egen kraft gerne vil op på Guds niveau (1 Mos 3,5.22 og 11,4).

Men modsat af hvad der sker, når mennesket gennemskues af et andet menneske, så er Herrens gennemskuende lysvæld ikke nedgørende og afklædende i ydmygende forstand. Den som lyses igennem skal *bevares* (v. 24). Det er en gennemlysning i *nåde* (v. 25) og til *fred* (v. 26).¹⁵ Fred er på hebraisk שלום og betyder *fuldkommenhed* eller *heling* (Brown, Driver & Briggs 1906, 1022). Et sådant nådesbegreb, som både indeholder afslørende dom og oprejsning i ét, må vel efter det lutherske princip om at skrift skal fortolke skrift få en betydning for læsningen af den ofte langt mere negative måde at forstå de nytestamentlige tekster om den sidste dom på? Her forstås Guds dom ofte som en dom til fortabelse på et sted uden for Gud. Afsløringen ved den sidste dom kan vel ikke totalt løsrives fra en skabende og opretholdende forståelse af Guds ansigts afsløring og gennemlysning, som vi finder den argumenteret for i relation til 4 Mos 27-6,24? Med Theodor Jørgensens ord vil jeg lade spørgsmålet stå:

At undlade forkyndelsen af Guds dom er at svigte det menneske, der fordømmer sig selv. For det er værre at være alene med dommen over sig selv, med selvfordømmelsen, end at være under Guds dom. Der er Kristus til forskel (Jørgensen 2021, 251).¹⁶

3.2.2 Håb i al fremtid

Den aronitiske velsignelse i relation til skabelsesmotivet tegner et billede af en Gud, som altid er foran og velsigner. Det skaber håb. For den tyske teolog Jürgen Moltmann betyder det, at Jahve altid, underfundigt udtrykt, venter om det næste hjørne. I sammenhængen siger den amerikanske pastoral- og håbsteolog Andrew Lester: "The living God does not beckon from behind us somewhere in history, but pulling us toward the horizons of promise and fulfillment" (Lester 1955, 138). Det er skabelsesperspektivet tydeligt fremhævet: »creation is in process toward an open-ended future. We represent the God who is both with us and out in front of us calling us, inviting us, even challenging us, to move into the future" (idem). Mennesker ender i låste situationer. Opgivenhed og depression. Sjælesorgens opgave bliver her at pege på, at også den låste fremtid er Guds. Det vil sige, at i fremtiden kan anderledes muligheder (end mennesket selv tænker) vise sig (ibid., 62).

Eksempel: I kraft af mit arbejde som sygehuspræst samtaler jeg i en længere periode med en midaldrende herre, som ikke kan gå. Han sidder i den samme stol hele dagen. Indtil han løftes i seng med en kran. Han er utilfreds med alt. Maden, personalet og fjernsynsprogrammerne. Han påstår, at fremtiden er væk. Det er den, fordi håbet er udslettet (ibid., 115). I mødet med denne mand er budskabet, som vi opererer med her, tilnærmelsesvis provokerende. Jeg siger: »jeg tror, der er håb«. Han responderer: »Hvor ved du det fra?«. »Jeg ved det heller ikke, siger jeg. Jeg tror det«. Ernst, som vi kalder ham, vil ikke håbe. Kan ikke håbe. Og derfor forbliver livet på afstand.

Troen på det skabende og opretholdende perspektiv trukket med frem fra skabelsesberetningen udfordrer og skænker chancen for at tro og leve, som om al fremtid er potentiel mulighed. Denne tankegang er ikke nutidsflugt. Håbet gror i det, som er skidt nu, og det kan indeholde mange skuffelser. Men at begrave sig i det vemodige og depressive kender sin modsætning i, at virkeligheden *kan* blive større end nu og her (ibid., 84-85). At fremtiden er muligheds-potentiale aktualiseres også af inkarnations-begivenheden, som en »joining-the-system-hændelse« (Jesus-ind-i-verdens-system) (ibid., 126-127). Kristus entredede scenen og skabte for altid fremadrettet håb. Også i døden. Jesus gemmer altid den bedste vin til sidst (Joh 2,10). I sjælesorgsrummet betyder det:

Der Begegnungsraum, der in der Seelsorge durch Rituale und Gespräche geschaffen wird, ist belebt von dem Versprechen, dass Gott, der unser Trost im Leben und im Sterben ist, sich eben hier finden lassen will. In pneumatologischer Perspektive ist dieser Begegnungsraum durchwirkt von Pulsieren göttlicher Kreativität, dem Wirken der Geistkraft, in der wir selbst im Sterben als Geschöpfe Gottes und damit als Möglichkeitswesen angesehen sind (Bieler 2019, 383).

På den måde er sjælesorgens tilgang, at mennesket er et »Möglichkeitswesen« omgivet af både det første-skabende opretholdende »bagfra« og det evighedsskabende kommende »forfra«. Begge dele understøtter tanken om morgendagen som potentiel mulighed.

3.2.3 *Pagt. At høre til*

Sjælesorgen møder dog en del tilfælde, hvor det at håbe ikke er muligt. I teologiens navn kan vi proklamere, at fremtiden altid er forbundet med håb, men for konfidenten er det ikke sikkert, at det er muligt at håbe på noget. Ernst fra før er et eksempel. Som noget helt grundlæggende bliver her pagtsmetaforen omhandlende det *at høre til* mere end det at håbe. Den amerikanske gammeltestamentler Walter Brueggemann præciserer omkring pagtforståelsen og siger:

This covenant-making God is one who *holds fast to the covenant partner* so that the life of the other is ordained to deal with God. God says not only 'I will be your God', which is the first characteristic speech of self-announcement; but God also says, 'You will be my people' (Brueggemann 1995, 155).

Teologien om, at mennesket hører til hos Gud uanset kræfterne til at håbe på fremtiden eller ej, er udtrykt her. Også den norske pastoralteolog og sjælesørger Tor Johan Grevbo omfavner teologisk Brueggemanns tanker:

Jeg tviler på om det for tiden finnes en bibelteolog med større evne til å positivt å utfordre sjælesorgen enn amerikaneren Walter Brueggemann. (...) Han løfter frem 'pagten' som den dominerende bibelske metafor når det gjelder å si noe vesentlig om menneskets stilling i verden. (...) Pagt-tankegangen blir hos Brueggemann et redskap til å knytte teologisk antropologi og sjælesorg sammen (Grevbo 2007, 34-35).

Ifølge Walter Brueggemann proklamerer Jahve ikke bare »du er min«. Men siger også, at Jahve er selve årsagen til, at dette sker: »Jeg vil gøre dig til mit folk« (1 Mos 12,2) (Wenham 2012, 71). Et perspektiv som trækker på det, vi for lidt siden kaldte første-skabelsen. Denne Guds skabelse fra *Første Mosebog* bør forstås som drivaksel i al teologisk tænkning og værdidannelse i forhold til nutidige emner som f.eks. øko- og arbejdsetik (Bruun Kofoed 2015, 336), og sjælesorg tilføjer vi. Det er begyndelse og fuldendelse (Westermann 1987, 13). Også for det menneske, som er uden håb.

I håbsløse situationer er det altså det, at sjælesørgeren har mod til at være til stede i det, som er uudholdeligt, som får en betydning for den, som er lagt ned af traumer og (eller) mangel på håb. Sådan udtrykker den svenske sygehuspræst Lars Björklund det (Björklund 2007, 56). Sjælesørgeren har et væsentligt værktøj i samtalen. Men ikke altid rækker dette værktøj. Den døende kan f.eks. ikke tale særlig meget, og den kri-

seramte som før beskrevet mangler ord. Så er det ordløse nærvær det eneste, som er tilbage. Sågar kan menneskeligt nærvær være for meget. Sjælesørgeren må da spørge, om det overhovedet er okay, at man er sammen med vedkommende i rummet, og det kan i sjældne tilfælde være sådan, at sjælesørgeren må sætte sig et godt stykke væk fra patienten. F.eks. ved bæltefiksering i psykiatrien og i fængsler kan dette forekomme.

Grundordet fra den Buber-inspirerede metode bliver da *nærvær*. Et psykologisk-menneskeligt erfaret udtryk for det som pagtsteologien søger at sige: «jeg vil være din Gud». Præsten bliver en repræsentant for den Gud, som siger til menneske-Adam: »du er min, jeg vil gerne være sammen med dig«.

Lektor i sjælesorg ved Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter Christine Tind Johannessen har beskæftiget sig indgående med begrebet *Living human web*. Det er filosofien om, at mennesket ikke bare er et *Living human document* (et begreb som opstod i kølvandet på præsten Anton Boisens virke i Nordamerika i første kvartal af det 20. århundrede). Boisen argumenterede for, at mennesket er et levende dokument, som bør studeres og forstås, ligesom de bibelske tekster skal forstås, for at kunne applicere teologien bedst muligt.⁷ Men Tind Johannessen har et godt blik for, at mennesket er mere end ét samlet dokument. Det er et *web* (et edderkoppespind) af forskellige tråde, som løber sammen i den præsente krop. Her er et væv af historie, social baggrund, seksualitet, køn, etnicitet, økonomisk status og helbredsmæssig tilstand. Johannessen er inspireret af den amerikanske religionspsykolog Bonnie Miller-McLemore og den amerikanske religionspsykolog, teolog og præst Pamala Cooper-White.

Med web-tankegangen må sjælesørgeren være klar over, at den hjælpsøgende er et sammensat spind (af social baggrund, seksualitet osv.), og at der ikke kan være tale om ét betragtede distanceret blik, som går fra præst til konfident. Sjælesørgeren er nemlig også selv et multipelt web og også indirekte involveret i den andens verden, stigmatisering og dagsorden (se også Iversen 2013, 207). Sjælesørgeren kan f.eks. være lige så følelsesmæssigt påvirket af den manglende ligestilling mellem kønnene eller de manglende rettigheder for homoseksuelle, som den hjælpsøgende er. Det kan gøre, at det rolige overblik lettere mistes. Netsjælesorgsbilledet udfordrer ligeledes talen om, at noget skulle være objektivt korrekt, og fastlåste dogmer krænker nemt det fremherskende pluralitetsbillede (Johannessen 2019, 33).

Pagtsbilledet, som underforstår det skabende og opretholdende, og som understreger tilhørsforhold mellem Gud og menneske, bliver anvendeligt i mødet med pluraliteten og web-filosofien. Som Kain endte med at bo i uroens land Nod (1 Mos 4,16) (jf. note 8) og som trælkvinden Hagar var fortvivlet over at være på flugt mellem fortid og fremtid (1 Mos 16, 8), sådan bliver uro, forvirring og mangel på identitet let grundord for mennesker i dag. På spørgsmål om, hvor mennesket kommer fra, og hvor mennesket går hen, kan sjælesørgeren i stedet henlede opmærksomheden på temaer, som tager fat om, *hvor hører man til*.

Et eksempel på det *at høre til* mere end det *at bevæge sig* fremad findes hos tidligere professor i Det Nye Testamente Peter Legarth fra Menighedsfakultetet i Århus. Han kommer sig oven på alvorlig fysisk og psykisk sygdom og skriver bogen *Efter styrtet*, hvis titel er beskrivende for hans oplevelser. Legarth var, som alle er det, psykologisk betragtet et web af flere ting. For ham: lang uddannelse, et veludviklet intellekt, bibelkonservativ kristendomsopfattelse, velstillet i samfundet, far, ægtemand osv. Dog oplever han, mens han er syg, et »indbrud« i sin sjæls mørke, som ikke kan relateres til og begrænses til de nævnte pluralitets-opmærksomhedsområder. Han skriver selv:

Skulle jeg måles på, om jeg havde bedt helhjertet og uden tvivl, så var jeg aldrig blevet rask. Men der var ét ord, som jeg holdt fast i. Det var ordet *elsket*. Jeg var vågen under operationen, fordi man bestandigt skulle kontrollere min hjernefunktion. Men dér under det grønne klæde så jeg i et glimt, at ordet *elsket* stod skrevet hen over operationsbordet. Ikke elskværdig eller elskelig, men elsket. Ikke tabt på gulvet, men elsket (...). Jeg var i bogstavelig forstand sårbar i den situation, men elsket! Skrøbelig og uden vished om operationens udgang, men elsket. Elsket uden forbehold (Legarth 2015, 33).

Legarth oplever at være elsket af Gud. Alle meritter er væk. Kærligheden udefra skyldes ikke hans gode hoved, hans konservative indstilling til eksegese eller at han har været en god far. »Indbruddet« må relateres til den åbenbaring udefra, som kristendommen omtaler som Guds kærlighed til mennesket. Udtrykt i Jesu komme til verden. Jesu møde med alle slags mennesker. Jesu død og opstandelse. Også i Guds relation til Kain var den at finde. Kain var også »elsket uden forbehold«. Derfor fik han mærket (1 Mos 4,15).

Den psykologiske del af pastoralpsykologien har udviklet gode terapeutiske værktøjer til at lære den enkelte, at »man er god nok, som den man er« og til at leve vel med det. Men den teologiske side kan fremhæve, at Gud har ubetinget kærlighed til mennesket. At Gud elsker mennesket, som Gud er. Uendelig rig på nåde og barmhjertighed.

Det gør ikke spørgsmålet om, hvor jeg kommer fra, og hvor jeg går hen, uinteressant eller ligegyldigt, men sekundært. Ej heller er det lige meget om mennesket har håb eller ej. Håb er for mennesket, hvad sollyset er for planten (Lester 1995, 59). Men hovedspørgsmålet er, hvor *jeg*'et hører til. *Jeg*'et hører til hos Herren, det store *Du* – som tit kan agere mærkeligt (jf. fortællingen om Kain i 1 Mos 4). Dog, i pagten, i Jahves ansigts lys, som altid er foran og velsigner. Gennemlyser afslørende og helende. Netop dér, når mennesker kommer alle mulige steder fra (det mutiple), handler sjælesorgen om at møde den, som vil mødes, her og nu med billedet af en Gud, som altid er der, som intet kræver, og giver alt.

Frem for primært en diakron (afhængig af for- og fremtid) selvforståelse og selvopretholdelse, bliver der i lyset af evigheden tale om en synkron (i *nutiden*) selvforståelse, hvor kernen i både selvforståelse og opretholdelse kommer udefra. Det fø-

rer til, med ord af Theodor Jørgensen, at mennesket bør overlade spørgsmålet om grundidentiteten til Gud. »Hvem jeg egentlig er, ved kun Gud« (Jørgensen 2021, 273). Denne værdiomvending gør det bestemt ikke irrelevant at håbe på en bedre fremtid, men for den som ikke kan håbe, afløser *tilhørs*-teologien individets trang til at kræve forklaringer, for i stedet at længes mod troens bevidsthed om at høre til (Nymann Eriksen 2020, 75).

3.3 Opsamling, og sjælesorgens væsentlige spørgsmål

– ud fra 1 Mos 4 og 4 Mos 6

Vi satte os for at svare på et væsentligt sjælesorgerisk spørgsmål: hvad er det for et billede af Gud, vi kommer med i sjælesorgen? Det er ikke mindst centralt, fordi sjælesorgen så tit i dag står over for menneskelige eksistentielle udfordringer som skyld, skam og oplevelsen af ikke at være rigtig som menneske. I et verdsligt samfund, hvor Gudsrelationen er skrøbelig.

Ud fra fortællingen om Kain og Abel i 1 Mos 4 er det tydeligt, at menneskets udfordringer i første omgang kan skyldes ydre omstændigheder og det deraf følgende negative blik på sig selv. En nævneværdig pointe er her, at Gud påpeger udåden, men helt igennem anerkender mennesket, og skænker kainsmærket. Den aronitiske velsignelse i 4 Mos 6 er en yderligere bekræftelse på dette. Herrens ansigt ser og gennemlyser, og opretholder samtidig (»Jahve velsigne dig og bevare dig«, v. 24).

Sjælesorgens teologiske hovedopgave bliver altså i mødet med en fremherskende skamkultur at fremholde Gud som en, som bliver ved med at lede efter sit eget mærke på mennesket. En Gud som i pagtstermer har indgået skabelsesforlig, som ikke bare udtrykker, at der er tale om et tilhørsforhold, men et skabelsesforlig, hvor Jahve også er selve tilhørsforholdets årsag (jf. Es 43,1).

Den Buber-inspirerede model var en hjælp til at finde grundord i teksten, som modsvare en menneskelig oplevelse eller sindsstemning. Sjælesorgen er ligeledes hjulpet af det *pastoralpsykologiske* perspektiv, som hindrer ufrugtbar bibeludlægnings. Uden mennesket som det er – ingen brugbar teologi, forkyndelse, diakoni og sjælesorg. Den *pastorale* side af det *pastoralpsykologiske* står i vejen for, at sjælesorgen ender i psykologisk selvforløsningslære. Balancegangen må tilstræbes af hensyn til menneskets værdighed og af glæde og tiltro til de guddommelige nådesudsagn i de bibelske skrifter.

Noter

- 1 For mere om forholdet mellem psykologi og teologi, se evt. Gudbergensen 2021b, i kapitlet »Bibelbrug i sjælesorgen hos Tor Johan Grevbo«. Også andre humanvidenskaber kan indgå i samarbejdet med teologien i det *pastoralpsykologiske* arbejde.
- 2 I brødteksten i øvrigt bruges det mere mundrette Herren eller Gud også og ikke kun det tekstligt ordrette Jahve.
- 3 van Deusen Hunsingers afsnit »God Speaks through the Text« i dennes bog *Pray without Ceasing* fra 2006 (s. 37-50) er interessant at sammenligne vores metode med. Hunsinger uddyber bl.a. principperne omkring *Lectio*

- Divina. I denne metode søger læseren også efter »a specific word or phrase that speaks with particular force« (van Deusen Hunsinger 2006, 46). *Lectio Divina* er en opbyggelig læse-måde og betoner i høj grad énvejskommunikationen; og er også anvendelig i sjælesorg. Ikke mindst for den meget troende. Der hvor denne artikels hermeneutiske princip adskiller sig er ved at give grundordet i mennesket en lige så stor betydning, og derved opnås en bredere brugergruppe. Metoden er også dermed bedre anvendelig i en sjælesorg, som anerkender vigtigheden af psykologiens indsigter i den hjælpende samtale.
- 4 Gengivelsen af den hebraiske tekst beror på min egen oversættelse af grundteksten, som den optræder i *Biblia Hebraica Stuttgartensia* (BHS).
 - 5 »På et tidspunkt« er en gengivelse af det hebraiske יָמֵי קֶצֶר, som mere direkte betyder »ved dagens ende«, sammenlign f.eks. 1 Mos 8,6. Betydningen er i 1 Mos 4,3: på et tidspunkt i forløbet (jf. Brown, Driver & Briggs 1906, 893).
 - 6 Ordret: »og hans ansigt faldt« (וַיִּפֹּל פָּנָיו).
 - 7 »Er det ikke sådan« reflekterer אִיךָ, som er en sammentrækning af הָ og אֵל, og som iflg. § 39.9.2.i og 39.11.1.5.i kan oversættes spørgende negerende: er det ikke sådan (Merwe et al. 2002, 283 og 286).
 - 8 Nod er gengivelsen af נֹד, som er etymologisk sammenligneligt med verbet נָד, hvilket er oversat med urolig i v. 12 og 14.
 - 9 Se evt. »The Abraham Story as Theological Inspiration for Pastoral Care« (Gudbergsen 2021a, 201-202). Plus også Theodor Jørgensen i Dannelsen til evigheden (Jørgensen 2021, 270 og 275-276).
 - 10 I bogen *Skam – Et forsømt aspekt ved Kristendommen* fra 2021 er skam-tematikken i relation til kirkeligt regi grundigt belyst.
 - 11 Jeg er taknemmelig for teolog og forfatter Lisbeth Smedegaard Andersens inspiration til dette eksempel.
 - 12 For yderligere om skabelsteologien som modvægt til skamproblematikken, se eventuelt videnskabelig medarbejder på institut for Praktisk Teologi i Hamborg Jan Harten (Harten 2021, 342-344).
 - 13 På hebraisk ses en interessant etymologisk sammenhæng mellem slangens væsen og den menneskelige erfaring. Slangen var snedig (עָרִיץ) (1 Mos 3,1), og det førte til menneskets erfaring af nøgenhed/sårbarhed (עָרֹם/עָרָם) (v. 7). På hebraisk ser ordene næsten ens ud. Snedig og nøgenhed. Slangens snedige intention kan dermed siges at være at afsløre til ubehag og sårbarhed.
 - 14 Også i Ez 20,43 og 36,31 er der tydelig forbindelse mellem det at føle skam og væmmelse og så ansigtet: »at I må føle afsky ved jeres ansigter« (direkte oversat). Se også Sl 71,1-2; 83,17.
 - 15 Jeg anerkender, at en oplagt diskussion omkring Jahves udsagn i 2 Mos 33, om at ingen kan tåle at se Herrens ansigt er uberørt her (v. 20 og 23). Jf. også Dom 13,22.
 - 16 For samtalen om Guds dom og Guds nåde, se i øvrigt Wenham 2012, 165.
 - 17 Se evt. Gudbergsen 2021b, 87-89 i kapitlet »Bibelbrug i sjælesorgen hos Tor Johan Grevbo«.

Litteratur

- Bibelen. 1992. København: Det Danske Bibelselskab.
- Biblia Hebraica Stuttgartensia* (elektronisk udgave SESB).
- Den Danske Salmebog (DDS). 2002. København: Det Kgl. Vajsenhus' Forlag.
- Andersen, Leif. 2020. *Gud og det onde*. København: Det Danske Bibelselskab.
- Bartholdy, Henrik. 2003. *Håndbog i gammeltestamentlig tekstkritik*. København: Det Danske Bibelselskab.
- Bieler, Andrea. 2019. »Rituale in der Krankenhauseelsorge«. I *Handbuch der Krankenhauseelsorge*, red. af Traugott Roser, 381-390. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Björklund, Lars. 2007. *Mod til at gøre ingenting – Mødet midt i det håbløse*. Frederiksberg: Unitas Forlag.

- Brown, F., S. Driver & C. Briggs. 1906. *The Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon* (6. udgave). Massachusetts: Hendrickson Publishers.
- Brueggemann, Walter. 1995. *The Psalms and the Life of Faith*. Minneapolis: Fortress Press.
- Bruun Kofoed, Jens. 2015. *Til syvende og sidst – Skabelse, tempel og hvile i Bibelen og den gamle orient*. København: Museum Tusulanums Forlag.
- Christoffersen, Mikkel Gabriel og Kjeld Slot Nielsen (red.). 2021. *Skam – Et forsømt aspekt ved Kristendommen*. København: Eksistensen Akademisk.
- Falk, Bent. 2016. *At være der hvor du er – Opmærksomhed, grænser og kontakt i den hjælpende samtale*. København: Munksgaard.
- Grevbo, Tor Johan 1982. »Uro om sjælesorgen – Bibelorientering eller psykologisering?«. *Tidsskrift for Teologi og Kirke* (4): 275-289.
- Grevbo, Tor Johan. 2007. »Forkynnelse og bibelbrug i sjælesorgen«. *Halvårsskrift for Praktisk Teologi* (1): 30-44.
- Groom, Sue. 2003. *Linguistic Analysis of Biblical Hebrew*. Carlisle: PaterNoster Press.
- Gudbergesen, Thomas. 2019. »Ansigtet bag teksten – Metodiske overvejelser om Bibelens brug i sjælesorgen, tekstens 'da' og menneskets 'nu' – i lyset af Martin Bubers Jeg-Du-filosofi«. *Teologisk Tidsskrift* (2): 98-114.
- Gudbergesen, Thomas. 2021a. "The Abraham Story as Theological Inspiration for Pastoral Care – A Practical Theological Study based on a Creational Reading of the Book of Genesis". *Practical Theology*: 199-210.
- Gudbergesen, Thomas. 2021b. »Bibelbrug i sjælesorgen hos Tor Johan Grevbo«. I *Sjælesorg i bevægelse – En introduktion til hovedspor i sjælesorgens teologi og praksis i Danmark*, red. af Vesterdal, Lone & Thomas Gudbergesen, 83-100. København: Eksistensen.
- Harten, Jan. 2021. „Scham begebenen – Über einen versteckten Affekt (nicht nur) in der Seelsorge“. *Wege zum Menschen* (4): 331-344.
- Iversen, Roald. 2013. *Barmhjertighet og frigjøring – Sjælesorg som kritisk hermeneutisk praksis. Refleksjoner i grenselandet mellom teologi og filosofi*. Ph.d.-afhandling. Oslo: Menighetsfakultetet.
- Johannessen, Christine Tind. 2019. »Multiplicitet som vilkår for tro, samtale og sjælesorg i en postsekulær tid«. I *Mangefoldet tro og sjælesorg – Multiplicitet som vilkår for mennesker, møder og samtaler*, red. af Johannessen, Christine Tind & Hans Raun Iversen, 25-36. København: Eksistensen.
- Jørgensen, Theodor. 2021. *Dannelse til evigheden – Udfordringer til dansk teologi*. Red. af Niels Henrik Gregersen og Hans Raun Iversen. København: Eksistensen.
- Kugel, James L. 2011. *In the Valley of the Shadow – On the Foundations of Religious Belief*. New York: Free Press.
- Legarth, Peter (& Jørn Henrik Olsen). 2015. *Efter styrtet – Om at søge fodfæste efter svær sygdom*. Gilleleje: Vita Nuova Publisher.
- Lester, Andrew D. 1995. *Hope in Pastoral Care and Counseling*. Louisville: Westminster John Knox Press.

- Merwe van der, Christo H. J., Jackie A. Naudé og Jan H. Kroeze. 2002. *A Biblical Hebrew Reference Grammar*. Sheffield: Sheffield Academic Press.
- Nymann Eriksen, Niels. 2020. *Tålmodighed – Giv plads til evigheden*. København: Akademisk forlag.
- Swinton, John. 2020. *Finding Jesus in The Storm – The Spiritual Lives of Christians with Mental Health Challenges*. Michigan: William Eerdmans Publishing Company.
- van Deusen Hunsinger, Deborah. 2006. *Pray without Ceasing – Revitalizing Pastoral Care*. Michigan: Grand Rapids.
- Wenham, Gordon. 2003. *Exploring the Old Testament – A Guide to the Pentateuch*. Illinois: InterVarsity Press.
- Wenham, Gordon. 2012. *Psalms as Torah – Reading the Biblical Song Ethically*. Michigan: Baker Academic Books.
- Westermann, Claus. 1987. *Genesis*. Edinburgh: T & T Clark.
- Ziemer, Jürgen. 2015. *Seelsorgelehre – Eine Einführung für Studium und Praxis*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

Forfatter

Thomas Gudbergesen
Holbæk Sygehus og Tveje Merløse sogn
Smedelundsvej 60
4300 Holbæk
tgu@km.dk

Artiklen er blevet godkendt ved en redaktionsuafhængig fagfælle vurdering.